

**Byggnadsminnesförklaring av "Nya Slottet" Bjärka-Säby, Bjärka Säby 1:4,
Vists socken, Linköpings kommun**

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen m m (1988:950) "Nya Slottet" Bjärka-Säby, som byggnadsminne. I samband härmed meddelar länsstyrelsen följande skyddsföreskrifter enligt 3 kap 2 § nämnda lag.

1. *Huvudbyggnaden med flyglar får inte rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.*
2. *Ingrepp får inte göras i huvudbyggnadens och flyglarnas stommar.*

Rumsindelningen i huvudbyggnaden med flyglar får inte ändras. Fast inredning som exempelvis ursprungliga trägolv, kasettak, väggskåp med glasdörrar, kakelugnar, spis med träomfattning, boaseringar, dörröverstycke, delftkakel får inte ändras.

3. *Den engelska parken med minnesmonument, klockstapel och alléer, på bilagda karta avgränsad med streckad linje, skall vårdas och underhållas enligt bilagda skötselplan så att byggnadernas och områdets karaktär inte förvanskas.*
4. *Underhållsåtgärder på byggnaderna skall utföras i samråd med länsstyrelsen och på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet skall utföras med hänsyn till det material och till de metoder med vilka byggnaderna har uppförts.*

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter kan anses påkallad av särskilda skäl, får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen m m meddela tillstånd därtill.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Fråga om byggnadsminnesförklaring av "Nya Slottet", Bjärka-Säby, väcktes 1990-06-11 av Sionförsamlingen själv som också äger fastigheten.

Länsstyrelsen har remitterat förslaget om byggnadsminnesförklaring och skyddsföreskrifter till Sionförsamlingen, Linköpings kommuns byggnadsnämnd, Riksantikvarieämbetet och Östergötlands länsmuseum. Riksantikvarieämbetet har gjort några påpekanden om parken som beaktas i beslutet. Alla har tillstyrkt förslaget till byggnadsminnesförklaring och skyddsföreskrifter.

BYGGNADSBESKRIVNING

Till sin plan och resning är nya slottet helt präglad av Fredrik Magnus Piper (1746-1824) som ritade det på uppdrag av Germund Ludvig Cederhielm. Slottet började byggas 1791. Men det yttre förändrades starkt genom den omfattande ombyggnad som konsul Oscar Ekman uppdrog åt slottsarkitekten Agi Lindegren att genomföra 1894-98. Pipers slott hade en vida stramare form med ett enkelt flackt sadeltak. Lindegren tillfogade den höga takresningen, som påminner om riddarhuset i Stockholm. Han byggde också tornet som kröner rotundan. Slottet fick därmed ett barockmässigt utseende som skiljer sig avsevärt från Pipers formspråk. Sonen, godsägare Oscar Ekman, lät 1920-21 arkitekterna Sigurd Curman och Erik Fant restaurera den piperska inredningen så långt detta var möjligt. Men exteriören från 1890-talet bibehölls med putsade fasader och skivfalsat plåttak.

Huvudentrén vänder sig mot norr. Man träder in i vestibulen som i huvudsak återställts till det utseende som Fredrik Magnus Piper gav den med kalkstensgolv och ljusgrå väggar. Öster om vestibulen ligger det Ekmanska minnesrummet. Mitt emot minnesrummet ligger vardagsrummet vars inredning är helt präglad av 1921 års restaurering. Den ålderdomliga dörren och den ståtliga spiseln är flyttade från Gamla slottet. Innanför vestibulen ligger matsalen i 1890-tals stil. Här finns också det ursprungliga bibliotek som konsul Ekman byggde om till slottskyrka. Rotundan i övervåningen hade ursprungligen kupol med lanternin. Bredvid rotundan ligger blå salongen. Huvudparten av den fasta inredningen härstammar från slottets byggnadstid. Innanför rotundan mot slottets sydfasad låg den gamla matsalen som godsägare Ekman 1921 lät förvandla till bibliotek.

"Nya Slottet" Bjärka Säby ligger i ett område (E 27) som är av riksintresse för kulturmiljövården enligt 2 kap 6 § lag om hushållning med naturresurser m m (NRL).

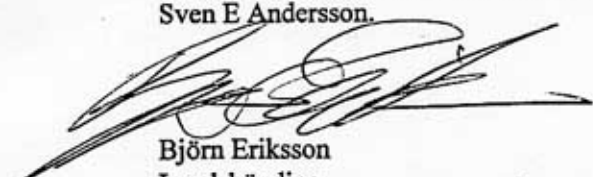
"Nya Slottet" Bjärka Säby med omgivande park bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick och är med hänsyn härtill att anse som synnerligen märkligt.

HISTORIK ÖVER BJÄRKA SÄBY i bilaga.

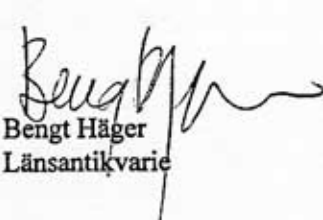
HUR MAN ÖVERKLAGAR

Se bilaga (formulär 131, länsrätten)

I den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket länsstyrelsen i plenum fattat beslut har förutom föredraganden deltagit länsrådet Magnus Holgersson, chefsjurist Bo Hultström och samhällsbyggnadsdirektör Leif Jonsson. I styrelsens beslut deltog landshövdingen och ledamöterna Bo Pettersson, Lars Olof Torfgård, Stefan Hagfeldt, Lars-Erik Johnsson, Lena Micko och Gunnar Asserhed samt suppleanterna Göran Samuelsson, Carl-Gustaf Mörner, Jörgen Oskarsson och Sven E Andersson.

Björn Eriksson
Landshövding

Bengt Häger
Länsantikvarie

Bilagor
Karta
Skötselplan
Historik

Kopia till

Riksantikvarieämbetet

Östergötlands länsmuseum

Byggnadsnämnden i Linköpings kommun

Inskrivningsmyndigheten vid Linköpings tingsrätt

Fastighetsbildningsmyndigheten

Fastighetsregistreringsmyndigheten

Överlantmätaarmyndigheten

Verksledningens kansli

Rättsenheten

Samhällsbyggnadsenheten

Kulturmiljöenheten

Avstyckning från Bjärka Säby 1:1

Linköping

Östergötland

V:st

Rupp för tillstånd

1981-09-25

Jes Brman

Rupp för tillstånd

Fastighetens område m m, byggt område, utvidgning, A- och B-områden, skatter, löp- och stämningssaker

FASTIGHETSRAÄTSLIG BESKRIVNING, aktbil BE 1
TEKNISK BESKRIVNING, aktbil BE 2

Lotten A RNr Bjärka-Säby 1:4

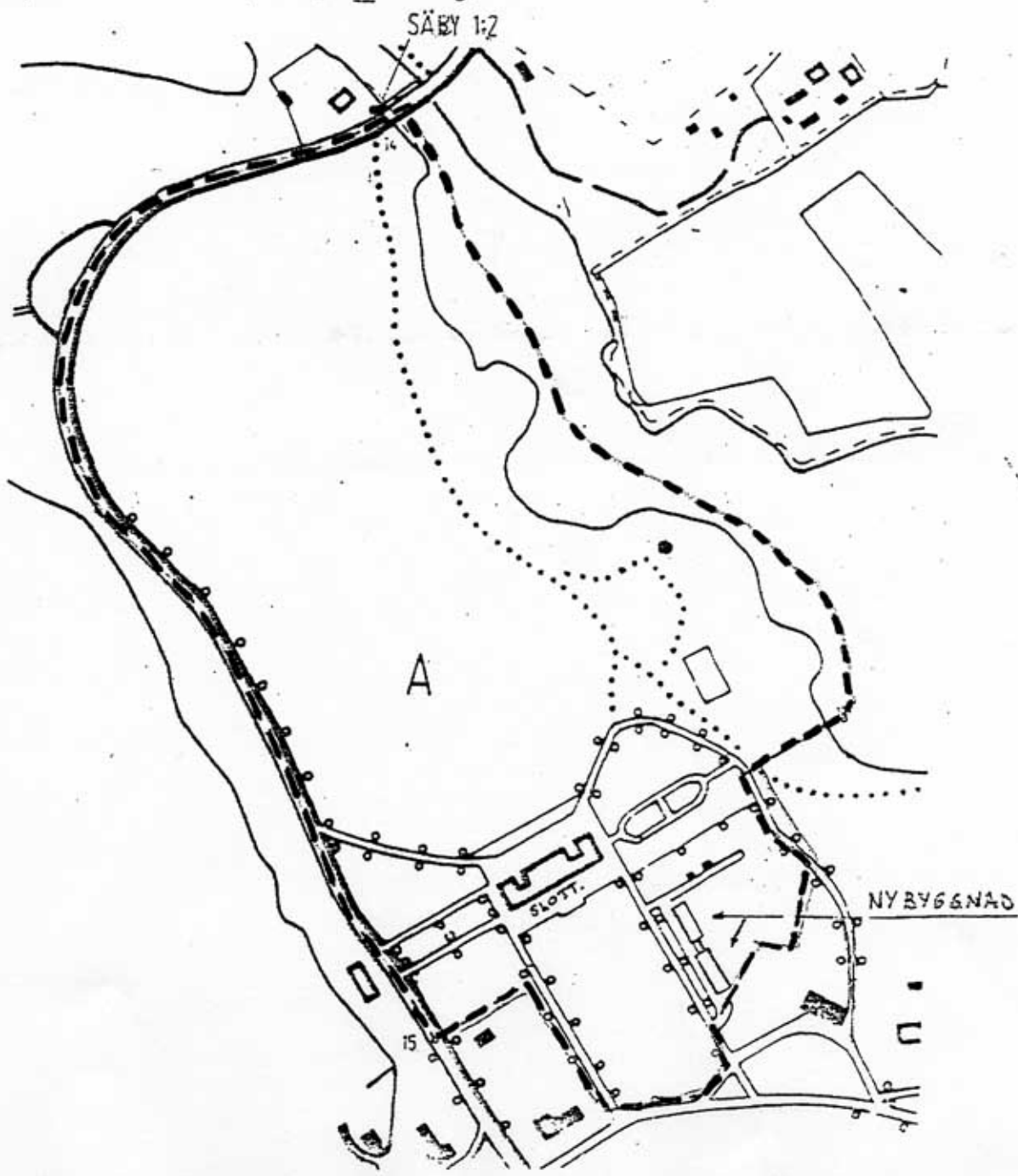
SÄBY 1:2

A

SLOTT.

NYBYGGNAD

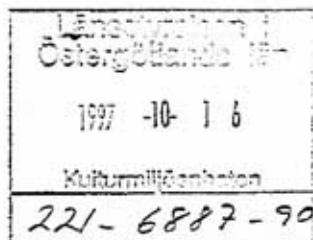
15

JEMANDERS
TRÄDGÅRDSKONSULTBYRÅ

Statimästerogatan 107, 582 33 Linköping
TEL. 013-15 91 00

VÅRD- OCH SKÖTSELPLAN FÖR PARKOMRÅDET VID
NYA SLOTTET, BJÄRKA-SÄBY.

I samband med överlämnandet av Nya Slottet med omgivande parkområde som gåva till Sionförsamlingen i Linköping, utarbetades särskilda stadgar och program för anläggningens förvaltning. Det framhålles att den kulturella traditionen skall fullföljas och att slott och park skall vårdas och vidmakthållas för framtiden.

Parkområdet är i huvudsak utformat som engelsk parkstil, dock med en viss regelbundenhet genom alléerna på sydsidan samt området öster om slottet med marmormonumentet.

Sedan donationsåret 1980 har en viss föryngring och komplettering skett av trädbeståndet.

Gräsyterna närmast slottet har lagts om helt, men bibehållits i form och omfattning.

Bef. väg- och gångsystem har i huvudsak bibehållits i sin utformning men kompletterats med nytt slitlagergrus.

VÅRDEN OCH SKÖTSELN FRAMÖVER.

De stora gräsyterna närmast intill slottet kommer kontinuerligt att kortklippas med maskin, medan den stora gräsytan norr om slottet slås vid behov med traktorburen slaghack.

Trädbeståndet i alléerna och intill slottet gallras ur och beskäres så kvaliteten kan bibehållas.

På det övriga stora parkområdet gallras trädbeståndet efterhand och uppkommande lövslyn röjes bort varje år. Samtidigt tillgodoses en föryngring av trädbeståndet genom en naturlig återväxt av lämpliga slyplantor som sparas.

De bef. liguster, måbär- och lindhäckarna klipptes två gånger om året, vid behov kommer de att föryngras genom nedskärning. Lövröjning utföres endast på de kortklippta gräsyterna och vägytorna. Ogräsbekämpning utföres mekaniskt på alla ytor.

Vänd.

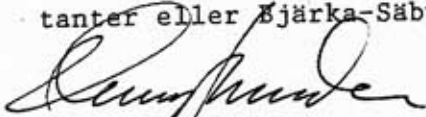
Bef. buskage i alléerna skall vid behov föryngras genom gallring och beskärning.

En kontinuerlig komplettering av bef. buskbeståndet skall ske genom nyplantering och lämpligt urval av nya slyskott.

All ömtålig träd- och buskvegetation skall skyddas för skadedjur särskilt under vintersäsongen.

Bil- och busstrafiken i parkområdet begränsas genom lämpliga trafikhinder och parkering får endast ske på särskilt anvisade platser. Vissa ordningsregler för besökande till slottet och parken uppsättes i form av tavlor på strategiska ställen.

En övergripande tillsyn för vård- och skötselarbetena skall utföras av fackmässigt utbildad konsult i samarbete med donators representanter eller Bjärka-Säby Stiftelsen.

/Harry Jemander/
Trädgårdsark.

De två stamgårdarna Bjärka och Säby tillhörde troligen folkungarna. 1367 förvärvade riksdrots Bo Jonsson Grip Bjärka. Strax därpå byggde han sin borg Bjärkaholm på en holme i Stångån 1 km norr om det nuvarande slottet. Den grävdes ut i början av 1900-talet. Fynden finns utställda på Nya Slottet.

Bo Jonsson dominerade i några årtionden det politiska livet i Sverige. Själv drev han dynamisk godspolitik för egen räkning och blev därigenom den störste jordägaren i landet. Från sitt Gripsholm behärskade han hela Mälardalen, södra Norrland, delar av Finland samt söderut framförallt östra Östergötland och Smålandskusten. Från Bjärkaholm kontrollerade han huvuddelen av sina ostgötska domäner. 1371 bytte Bo Jonsson till sig granngården Säby.

10 år efter Bo Jonssons död 1386 lät drottning Margareta rasera Bjärkaholm. Godset, som nu kallades Säby, tillföll Bo Jonssons dotter Margareta och hennes man Detlef Bylow. Efter dem ärvdes det så småningom av Johan Månsson Natt och Dag. Ätten Natt och Dag kom att besitta Säby i sex generationer.

Per Nilsson Natt och Dag började 1632 bygga den nya sätesgården vid Rengens strand som idag kallas Gamla slottet. Hans hustru Sofia Christina Stenbock fick fullfölja bygget. Hennes son var Carl Persson. Reduktionen drabbade Carl Perssons godsförvaltning hårt. Han tvangs lämna Säby i slutet av 1690-talet.

Presidenten Germund Cederhielm tillhörde Karl XI:s ämbetsadel. Med honom bröt en ny tid in över Säby. Han köpte gården 1701. Germund Cederhielm byggde de timrade karolinska flyglarna som ännu idag flankerar Gamla slottet. Han bosatte sig i den södra som bevarar målade barocktak från hans tid. Hans andra hustru Anna Maria Lewenhaupt överlevde honom i 25 år och lämnade Säby i arv till sonsonen presidenten Germund Carl Cederhielm. Denne kom blott sporadiskt att bebo sitt Säby. Men som grundare av Cedersbergs glasbruk gjorde han en bestående insats för godset. Bruket anlades 1781 vid Djursberg (nuvarande Cedersberg).

Sonen Germund Ludvig Cederhielm, officer, skulle spela en stor roll i roll Säbys historia. Han kom snart att tillhöra oppositionen mot Gustav III och drog sig tillbaka till Säby som han därefter skall ägna desto större omtanke. Vid hovet hade han lärt känna arkitekten Fredrik Magnus Piper som på Gustav III:s uppdrag anlagt Haga-parken och den engelska parken vid Drottningholm. Åt honom gav han uppdraget att rita ett nytt och större slott ersättande det gamla 1600-tals slottet med dess karolinska flyglar. Alla Pipers slott utgick från en för Sverige tämligen ovanlig grundform med ett högt, ganska kubiskt mittparti i tre våningar sammanbyggt med två tvärställda flyglar. Det slutgiltiga förslaget hade flackt sadeltak i nyklassicismens anda, som gav åt slottet ett helt annat och stramare utseende än det nuvarande. Grunden lades 1791 och slottet tycks ha stått färdigt till det yttre 1797. Inredningsarbetena drog ut över ytterligare några år. Germund Ludvig Cederheilm dog 86-årig 1841. Han förblev livet ut ogift.

Säby ärvdes av Cederhielms kusin överstekammarjunkare Evert von Saltza. Von Saltza bodde vintertid på Mem och blott sommartid på Säby. Efter Evert von Saltzas död 1859

köptes Säby av kammarherre Sigge Sparre som gjorde betydande upprustningar. Redan 1868 sålde han godset till överhovstallmästaren Ferdinand Braunerhielm och konsul Oscar Ekman från Göteborg. Vad som för konsul Ekman i första hand var en penningplacering blev snart allvarigare än så. Han hade själv i sin ungdom velat bli jordbrukare. Nu flammade det gamla intresset upp. Det förmådde honom 1872 att överta Braunerhielms andel i Säby för att kunna satsa desto mera helhjärtat på östgötagodset.

Konsul Oscar Ekman tillhörde en släkt av värmländska bergsmän och köpmän som med tiden slog sig ned i Göteborg. Samman med skotten David Carnegie drev han ett porterbryggeri och ett sockerbruk. Under ett 30-tal år var han styrelsens ordförande i Skandinaviska banken, som han varit med om att grunda.

Konsul Oscar Ekman anlidade den framstående jordbruksexperten Ivar Insulander. De ståtliga ekonomibyggnaderna i tegel söder om slottet byggdes. 1882 flyttades Östergötlands lantbruksskola till Säby. Även slottet moderniserades av konsul Ekman i tidens anda. Slottsarkitekten Agi Lindegren krönte det med det höga barocktaket och tornet över rotundan som idag ger slottet dess prägel. 1902 kom järnvägen till Säby vilket innebar en omvälvning för hela Stångådalen. I samband därmed ändrades godsets namn till Bjärka-Säby.

Bjärka-Säby var avsett att gå i arv till sonen Conrad, vilken dock avled i unga år efter en olyckshändelse. Den yngre sonen Carl Oscar Alexander Carnegie Ekman, född 1873, blev nu arvtagaren. Så kom det sig att Oscar Ekman d y år 1900 tillträdde Bjärka-Säby blott 26 år gammal. Under Oscar Ekmans tid utvecklades Bjärka-Säby målmedvetet till en mönstergård med syftet att vara till gagn också för för lånets och landets jordbruk. Lantbruksskolan åtnjöt högt anseende och generationer av svenska lantbruksstuderande sökte sig till Bjärka-Säby. Gudstjänstlivet i slottskapellet främjades och en klockstapel uppfördes i parken.

Sitt forskningsintresse förverkligade Oscar Ekman genom att låta utforska Bjärka-Säbys och bygdens historia. Ruinlämningarna av Bo Jonsson Grips Bjärkaholm grävdes ut. Faderns något överdrivna ombyggnad i 1800-talets anda av Germund Ludvig Cederhielms slott balanserade sonen med en desto mer pietetsfull restaurering, som genomfördes 1920-21 av sedermera riksantikvariern Sigurd Curman och arkitekten Erik Fant. Slottsparken iståndsattes av den framstående trädgårdsodlaren Rudolf Abelin. Redan från början visade Oscar Ekman sin på djup religiös grund vilande filantropiska inriktning. Till Bjärka-Säby kom hans vänner Nathan Söderblom och Manfred Björkqvist i 1910-talets ungkyrkorörelse.

Den 31 mars 1980 donerades Nya slottet med omgivande park till Sionförsamlingen i Linköping. Syftet med gåvan är att skapa ett centrum för religion och kultur. För att slå vakt om gåvosyftet bildades Bjärka-Säby Stiftelsen. Sionförsamlingen har rustat upp slottet och bedriver en omfattande verksamhet där.